

Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin Menâkıb-ı Gavsîyye isimli eserinin Çağatayca çevirisi üzerine bir değerlendirme

Muhammed Raşit Çırak ROR, Abdullah Gündoğdu ROR

Özet

Bu çalışma, XVIII. yüzyılda Türkistan'da Farsça kaleme alınan XIX. yüzyılda Molla Yusuf isimli bir şahıs tarafından Çağatayca'ya tercüme edilen Abdülkâdir Geylânî Menâkıbını konu edinmektedir. Çalışmanın kaynağı, Molla Yusuf b. Molla Rahman/Rahim'in istinsah edip çevirisini yaptığı Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin Menâkıb-ı Gavsîyye isimli eseridir ve çalışmanın kapsamı da bu eserle sınırlıdır. Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu şahsi koleksiyondaki nüsha, çalışmada esas alınmıştır. Menâkıb-ı Gavsîyye, Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî tarafından Farsça yazılan eserin tercümesidir. Abdülkâdir Geylânî, ilmi, vaazları, soyu ve faaliyetlerinin çok geniş bir coğrafyaya yayılmasıyla birlikte özellikle menâkıbı, Türkistan'da da yazılmış veya çevirileri yapılmıştır. Abdülkâdir Geylânî Menâkıbnamesinin sayısının fazla ve yaygın oluşu dikkate alındığında Kâdirîlik'in Türkistan'da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık elli kola ayrılan Kâdirîlik, Hindistan, Türkistan, Anadolu ve Balkanlar Afrika, Ortadoğu, Asya'nın tamamı, Avrupa, Amerika, Avustralya: her yerde etkin ve yaygın olmak üzere hala varlığını sürdürmektedir. Türkistan'da yayılan Kâdirî kollarının silsileleri Abdürrezzâk Geylânî'ye dayanmaktadır. Abdürrezzâk Geylânî'nin XII. ve XIII. yüzyıllarda yaşadığı (v. 1207) göz önüne alındığında Kâdirîlik'in erken tarihlerde Türkistan'a ulaştığı ve mevcudiyetini uzun yıllar devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Molla Yusuf'un çevirisini yaptığı Menâkıb-ı Gavsîyye, Kâdirî Tarikatının XVIII. ve XIX yüzyılda Türkistan'da faaliyetini, varlığını koruyup sürdürdüğü ve günümüze kadar da ulaştığına işaret etmektedir.

An evaluation on the Chagatai translation of Muhammad Sâdiq Shihâbî Sa'dî Qâdirî's Menâkıb-ı Ghavsîyya

Abstract

This study is about the manâqib of Abdülqâdir Gaylânî, which was written in Persian in Turkestan in the XVIIIth century and translated into Chagatai by a person named Molla Yusuf in the XIXth century. The source of the study is the Menâqib-i Ghavsîyya of Muhammad Sâdiq Shihâbî Sa'dî Qâdirî, which was transcribed and translated by Mullah Yusuf b. Mullah Rahman/Rahim, and the scope of the study is limited to this work. Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu took the copy in his personal collection as a basis for the study. Menâqib-i Ghavsîyya is a translation of the work written in Persian by Muhammad Sâdiq Shihâbî Sa'dî Qâdirî. As Abdülqâdir Gaylânî, his science, preaching, lineage and activities spread to a very wide geography, especially his menâqib was also written or translated in Turkestan. Considering the high number and widespread use of the Menâqibnames of Abdülqâdir Gaylânî, it is understood that Qâdirîyya was influential in Turkestan. Qâdirîyya, which is divided into approximately fifty branches, still exists in India, Turkestan, Anatolia and the Balkans, Africa, the Middle East, the whole of Asia, Europe, America, Australia: it is still active and widespread everywhere. The silsilas of the Qâdirî branches spreading in Turkestan are based on Abdurrazzâk Gaylânî. Considering that Abdurrazzâq Gaylânî lived in the XIIth and XIIIth centuries (v. 1207), it is understood that Qâdirîyya reached Turkestan at an early date and continued its existence for many years. Menâqib-i Ghavsîyya, translated by Molla Yusuf, indicates that the Qâdirî Order continued its activities and existence in Turkestan in the eighteenth and nineteenth centuries and has reached to the present day.

Corresponding Author

Muhammed Raşit Çırak

Article History

Received
21 March 2024
Accepted
27 November 2024

Anahtar Kelimeler

Tasavvuf, Türkistan, Kâdirîlik, Menâkıb-ı Gavsîyye, Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî.

Keywords

Sufism, Turkestan, Qâdirîyya, Menâqib-i Ghavsîyya, Muhammad Sâdiq Shihâbî Sa'dî Qâdirî.

Giriş¹

Doğu Türkistan'da ortaya çıkan tasavvuf edebiyatının yansımaları uzunca bir süre etkisini göstermeye devam etmiştir. Söz konusu etkinin yardımıyla ortaya çıkan en önemli türlerden birisi de menâkıbnamelerdir. Övünülecek iş, hareket anlamı taşıyan menâkıbname IX. yüzyılda tasavvufun yayılması ile birlikte velilerin faziletleri ile evliyaların hikmet ve kerametlerini anlatmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Şahin, 2004, s. 112). Menâkıbnameler içerisinde yazıldığı döneme ait önemli bilgiler içerdiğinden ilmi değeri yüksek bir tür olarak kabul edilmektedir. Zira menâkıbnameler yazıldığı şeyh veya evliyanın hayatını konu almaktadır (Togan, 1981, s. 50). Aynı zamanda dönem ile ilgili kültürel, sosyal, ilmi ve siyasi olgu ve olaylara yönelik tespitin yapılmasına da katkı sunmaktadır.

Ahmet Yesevî, Türkistan'da tasavvuftan söz açıldığında ismi ilk anılması gereken kişidir. Yesevî'nin ünü zamanla öyle yayılmış ve coğrafyada o kadar önemli bir isim haline gelmiştir ki "Mekke'de Muhammed, Türkistan'da Ahmed" (Kara, 2001, s. 11) sözü söylenir hale gelmiştir. Nevaî'nin "Türkistan mülkünün şeyhü'l-meşayihî" dediği Yesevî'yi, Türk kimliği ve Türkçeyi etkin kullanması sayesinde bölgede hızla sevilerek popüler olmuştur (Kara, 2001, s. 16). Ahmet Yesevî'nin ölümünün ardından Türkistan merkezli Kübrevîyye, Nakşibendîyye ve merkezi Bağdat olan Kâdirîye gibi tarikatlar da bölgede kolayca nüfuz elde etmiştir.

Kâdirî tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Abdülkâdir Geylânî, 1077 yılında Geylan'a bağlı Nefy köyünde doğmuş ve doğduğu yerden hareketle Abdülkâdir Geylânî olarak anılmıştır (Uludağ, 1988, s. 234). Abdülkâdir Geylânî, Geylan'dan Bağdat'a ilim tahsili için gelmiş, ilmi tahsilini tamamladıktan sonra henüz tasavvufla tanışmadan önce zühd hayatına başlamış ve Bağdat'ın bunaltıcı çekişmeli ortamından uzaklaşmak amacıyla yirmi beş yıl harabelerde dolaşmıştır (Gürer, 2016, s. 64). Bu süre zarfında Hammad ile tanışmış ve onun sohbet meclislerinde tasavvuf dersleri almaya başlamıştır. Abdülkâdir Geylânî, Hammad'ın vefatından sonra Ebu Sa'd el-Muharrimî'den hırka giyerek onun silsilesine dâhil olmuştur. Bu süreçte tasavvufi sülûkunu Muharrimî'den tamamlayan Abdülkâdir Geylânî daha sonra Yusuf Hamedani'nin teşvikiyle vaaz vermeye başlamıştır (Gürer, 2016, s. 68).

Temelleri Abdülkâdir Geylânî tarafından atılan Kâdirîlik'in uygulamalarına bakıldığında evrad lafızlarının yanı sıra rabita uygulamalarının da var olduğu görülmektedir. Ancak Kâdirîlik'in öne çıkan önemli özelliği hiç şüphesiz zikrin toplu halde açıktan icra edilmesidir (Azamat, 2001, ss. 133-135).

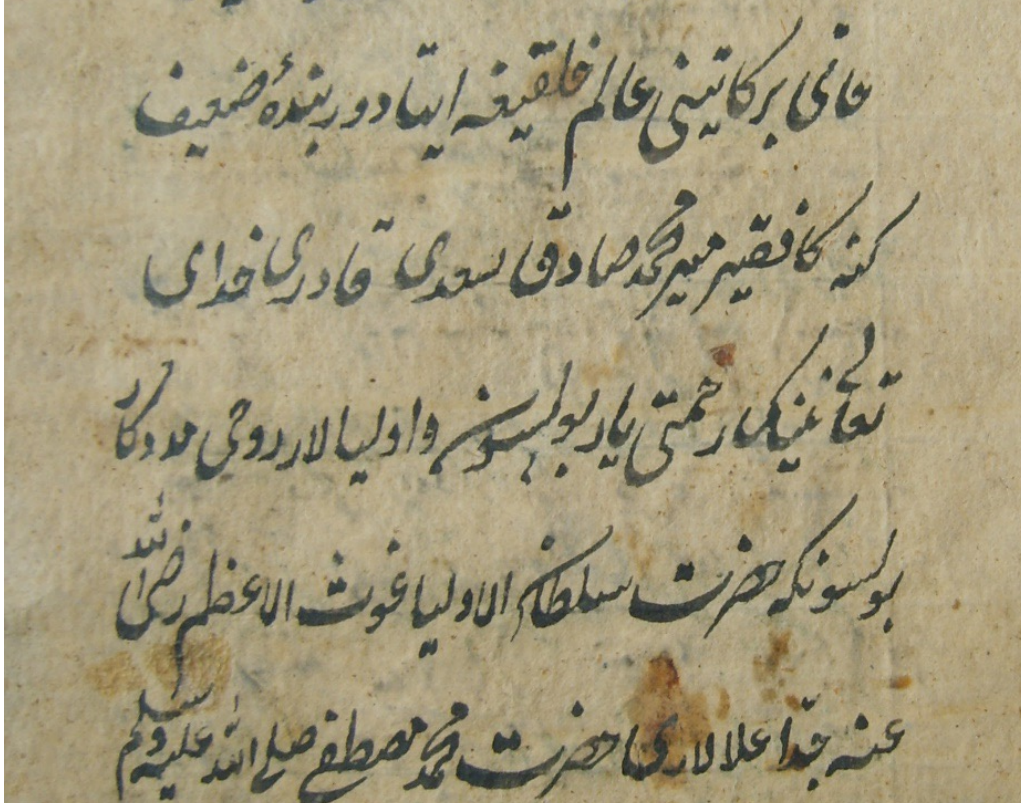
Abdülkâdir Geylânî'nin intisap edip bağlandığı Muharrimî'den aldığı tarikat edeb erkânı Kâdirîlik'in de oluşmasına katkı sunmuştur. Doğal olarak yeni bir tarikat ortaya koyma çabası içerisinde girişmemiş ölümünün ardından oğulları Kâdirîlik'i sistemleştirerek yayılmasına öncülük etmişlerdir. Babalarının vefatı sonrasında çocukları, halifeleri ve müritleri, dünyanın her yerine dağılarak buralarda babaları ve şeyhlerinin mirasını yerleştirmişlerdir. Abdülkâdir Geylânî, vasiyeti üzerine kendisinden sonra oğlu Abdülvehhab'ı halife tayin etmiştir (Çakır, 2015, s. 155-156). Türkistan'da yayılan Kâdirî kolları, silsilelerini Abdürrezzak Geylânî'ye dayandırmaktadır (Çakır, 2015, ss. 168-170). Abdürrezzak Geylânî, XII. ve XIII. yüzyıllarda yaşamış yani 1200 yılının ilk çeyreğinde vefat etmiştir. Türkistan'ta Kâdirîlik'in tarihi çok eski değildir fakat bazı çalışmalar daha eski tarihte Türkistan'da olduğunu ileri sürmektedir (Zarcone, 2000, pp. 299-301). Bu çalışmaya konu olan Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin *Menâkıb-ı Gavsîyye* isimli eseri de XVIII. ve XIX. yüzyıla aittir.

Bu çalışma, Türkistanlı Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin *Menâkıb-ı Gavsîyye* isimli eserinin çevirisini ele almaktadır. Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin Farsça yazdığı *Menâkıb-ı Gavsîyye*'yi Türkistanlı Molla Yusuf bin Molla Rahim/Rahman çevirmiştir. Muhammed Sâdik Şihâbî eserin yazarıdır ve yazarın ismi eserde iki kere dibâce ve menâkıbda yer almaktadır. Eserin dibâce kısmında ve son sayfasında olmak üzere iki yerde Mir Yusuf İbn Molla Rahim veya Molla Rahman Kulu Ahuninın oğlu Molla Yusuf ismi geçmektedir. Bu bilgilere göre Muhammed Sâdik Şihâbî eserin müellifi ve Mir Yusuf İbn Molla Rahim de mütercimdir. Eser, dibâce ve menâkıbname olmak üzere iki bölüm ve 163 varaktan oluşmaktadır. Eserde, Dibâce-i Menâkıb-ı Kitab-ı Hazret-i Gavsu'l-A'zam ve Menâkıb-ı Hazreti Gavsu'l-A'zam Raziyallahu Anh şeklinde iki başlık verilmiştir.

¹ Bu çalışma "Çağatayca Menâkıb-ı Gavsîyye Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezi temel alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 1

Menâkıb-ı Gavsıyye, Mir Muhammed Sâdık Sa'dî Kâdirî

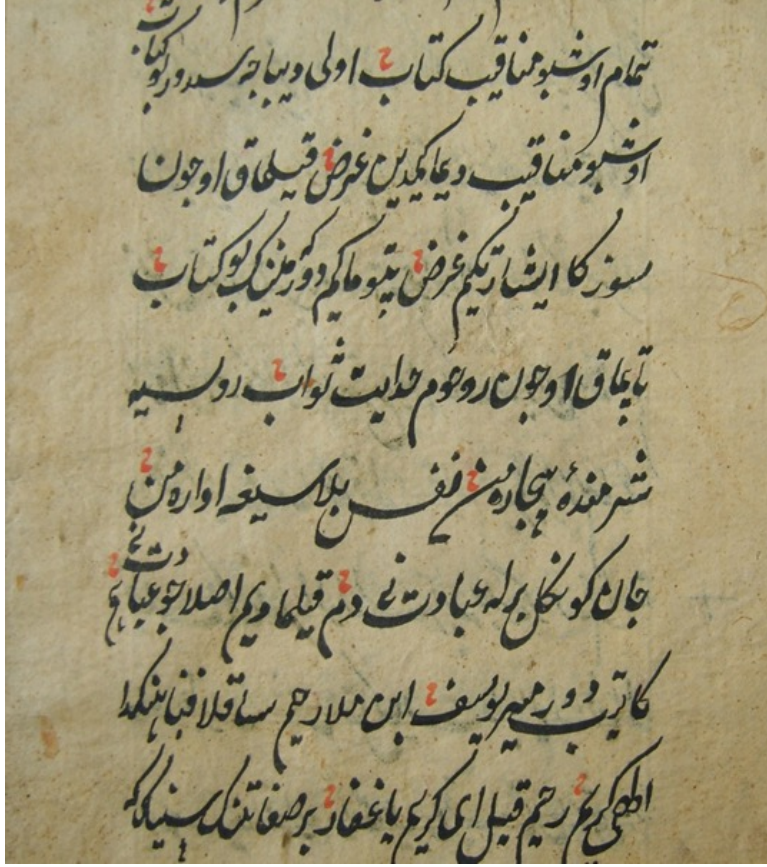
Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin *Menâkıb-ı Gavsıyye* isimli eseri, Türkistan'da ve özellikle Türkistan'dan gelen yazma eserlerden oluşan koleksiyonların listesi içerisinde yer almaktadır. Bundan dolayı Türkistan'dan başlamak üzere hemen hemen dünyanın önemli Doğu Yazmaları kütüphanelerinde nüshalarına rastlanmaktadır (National Library of India, Kolkata, No: 11746; The Prince Ghazi Trust For Qur'anic Thought, No: 4930; Staatsbibliothek zu Berlin Ms. or. oct. 1577; Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi No: 4648; Millet Kütüphanesi Ali Emiri Farsça, No: 24; Tosun, 2023, s. 159). Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî, *Menâkıb-ı Gavsıyye*'nin birden fazla çevirisi vardır ve farklı kişiler tarafından yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi Tâceddin bin Rahmetullah Hârezmî'ye aittir ve *Menâkıb-ı Gavsıyye Müntehâ* adıyla Özbekistan'da bulunmaktadır (Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi, No: 8621). Yine Türkistan'da Muhammed Sıddîk Hotenî Rüşdî, *Tuhfe-i Kâdirîyye* isimli mecmuayı Arapça ve Farsça bilmeyenler için Çağatayca hazırlamıştır. *Tuhfe-i Kâdirîyye* mecmuasında bulunan risalelerden bir tanesi *Menâkıb-ı Gavsıyye*'dir ve İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi 37 numarada bir nüshası bulunmaktadır (Tosun, 2023, s. 152). Türkistan'da *er-Risâletü'l-Gavsıyye*'nin Türkçe çevirisi Velî Mülûkşâh Sıddîkî Kâdirî tarafından yapılan *Risâletü'l-Gavsıyye Tercüme-i Türkî ve Şerh* isimli eserdir (Tosun, 2023, s. 100). Son olarak Osmanlı Devletinin son döneminde eser Türkçe'ye çevrilmiş ve İstanbul'da yayınlanmıştır. Türkzade Hafız Mehmet Ziyaeddin, *Tenşitü'l-hatir nebzetü min menâkıbi Gavsî Abdülkadir kuddise sirrehü't-tahir*, 1312 Hicri/1894-1895 Miladi, Bâb-ı âli'de 25 numaralı matbaada tab' edilmiştir. Mütercim Türkzade Hafız Mehmet Ziyaeddin, eserin Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî tarafından Farsça yazılıp daha sonra Arapça'ya çevrildiğini bildirmektedir. Bu iki dili bilmeyenlerin eserden yararlanamadıklarını bundan dolayı da Türkçe'ye çevirdiğini ve eserin adını da *Tenşitü'l-hatir nebzetü min menâkıbi Gavsî Abdülkadir kuddise sirrehü't-tahir* şeklinde koyduğunu yazmaktadır.

Bu çalışmaya konu olan çeviri ise ilk defa ilim âlemine duyurulmakta ve Mir Yusuf İbn Molla Rahim veya Molla Rahman Kulu Ahununun oğlu Molla Yusuf adı burada kaydedilmektedir.

Şekil 2

Eserin Mütercimi Mir Yusuf İbn Molla Rahim

Muhammed Sâdık Şihâbi kendisini musannif olarak nitelemekte ve metin içerisinde başka bilgiye rastlanılmamaktadır. Muhammed Sâdık Şihâbi, Hocalar dönemi gibi çalkantılı bir dönemde hayatını sürdürmüştür. *Menâkıb-ı Gavsiyye* de tam olarak isyanlar yüzyılı içerisinde kaleme alınmıştır. Nakşibendî şeyhi Mahdûm-ı A'zam'ın torunları XVII. ve XVIII. yüzyılda Hocalar Türkistan siyasetinde etkili olmuştur. Mahdûm-ı 'Âzam'ın ölümünden sonra oğullarından İşan Kalan, "İşkiya"; Hoca İshak Velî, "İsakiye" tarikatını kurarak ikiye ayrılmışlardır. Bu ayrılıkla İşkiyalılar Aktağlık ve İs'akiyeliler Karatağlık ismini almışlardır. Ak Tağlık'ın merkezi Kaşgar, Kara Tağlık'ın merkezi ise Yarkend olmuştur. Ak ve Kara şeklindeki adlandırmaların ise hocaların başlarına taktıkları takkelerin renginden kaynaklı olduğu bilinmektedir. Neticede seyyit olan Hocalar, iktidarı ele geçirmiş ve bu dönem Hocalar olarak isimlendirilmiştir. Hocalar döneminde siyasi çekişme ve çatışma uzun süre devam etmiştir (Kumru, 2016, ss. 15-20; Kumru, 2017, ss. 1247-1267).

Menâkıbu'l-Gavsiyye'nin sufilerin çatışma yüzyılında yani Hocalar döneminde yazılmış ve ardından da çevrilmiştir. Hocalar döneminin aynı ailenin kendi içerisindeki meşruiyet arayışı, bir süre sonra çatışmaya ve rekabete dönüşmüştür. Bu durum dikkate alınacak olursa Türkistan da Abdülkâdir Geylânî konulu eserler, çatışma dışında kalmıştır.

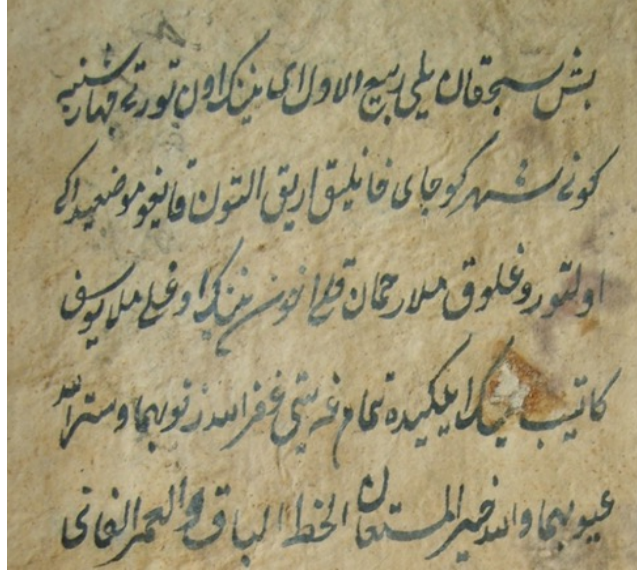
Eserin mütercimi Mir Yusuf İbn Molla Rahim veya Molla Rahman Kulu Ahununun oğlu Molla Yusuf'un çevirisi literatürde yer almamakta ve hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

Menâkıb-ı Gavsiyye, Hicri 14 Rebi'ü'l-evvel 1265 Çarşamba günü (7 Şubat 1849) Kuçar şehrinde tamamlanmıştır. *Menâkıb-ı Gavsiyye* 163 varak ve birkaç istisna haricinde sayfalar 11 satırdan oluşmaktadır.

Çalışma, Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu'nun şahsi koleksiyonunda bulunan dijital nüsha üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3

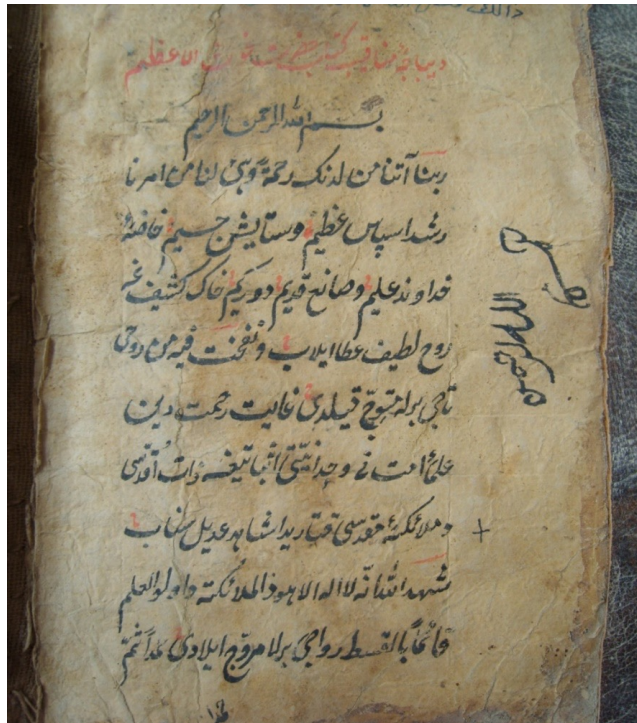
Menâkıb-ı Gavsıyye Molla Rahman Kulu Ahununin Oğlu Molla Yusuf

Abdülkâdir Geylânî'ye verilen makamlardan bir tanesi de Gavs ve hatta Gavs-ı A'zam'dır. Tasavvufi mertebeler içerisinde en yüksek mertebelerden birisi olarak kabul edilen gavslik makamı "velîler zümresinin başkanı, dünyanın ve âlemin manevi yöneticisi olduğuna inanılan en büyük velinin sahip olduğu makama verilen isimdir" (Ateş, 2002, s. 498). Eser içerisinde Abdülkâdir Geylânî'nin künyesi zikredilirken bu sıfat her defasında anılmış ve tasavvuf tarihinde de Gavs-ı A'zam makamı Abdülkâdir Geylânî ile özdeşleşmiştir.

Şekil 4

Dibâce-i Menâkıb-ı Kitab-ı Hazret-i Gavsü'l-A'zam İlk Varak

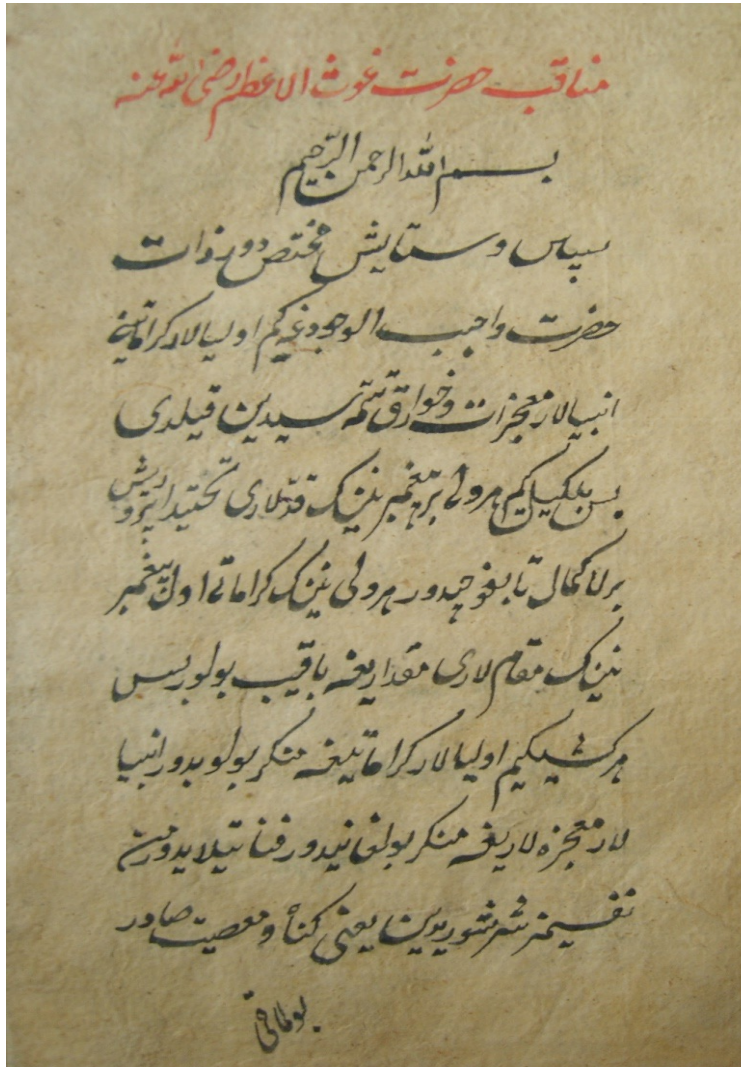
Muhammed Sâdik Şihâbî , Abdülkâdir Geylânî'nin makamının büyüklüğünü göstermek ve onun yüceliğini belirtmek için *Menâkıb-ı Gavsıyye*'yi yazmıştır. Abdülkâdir Geylânî'nin çeşitli keramet ve faziletlerinin anlatıldığı doksan bir menkıbe, eserin esas kısmını oluşturmaktadır. Abdülkâdir Geylânî doksan bir yaşına kadar yaşadığı için doksan bir menkıbe seçilmiştir. Muhammed Sâdik Şihâbî, dibâce kısmında eseri hazırlama gerekçesini yazdıktan sonra doksan bir menkıbeyi aktarmaktadır. Muhammed Sâdik Şihâbî, Abdülkâdir Geylânî'nin yüceliğinden ve makamından hem bu dünyada iyilik görmek hem de ahiret de kurtuluş vesilesi bulmak amacıyla böyle bir eser meydana getirdiğini ifade etmektedir.

Dibâcede Muhammed Sâdik Şihâbî, menkıbelerdeki aşırılıkların reddedilmesinin önüne geçmek amacıyla nakledildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla evliya kerametlerinin hak olduğu ve inkâr etmenin de kişiyi zarara uğratacağı dile getirilmektedir.

Menâkıb-ı Gavsıyye, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Dibace yani eserin yazılış amacı, keramet hak olduğunu anlatan bir mukaddimedir; eser, *Menâkıb-ı Gavsıyye* başlığından sonra başlamakta ve Abdülkâdir Geylânî'nin kerametlerini, büyüklüğünü anlatan doksan bir menkıbeden oluşmakta; eserin üçüncü ve son bölümü ise Abdülkâdir Geylânî'nin alt-üst soyu hakkındaki şecere yer almaktadır.

Şekil 5

Menâkıb-ı Hazret-i Gavsı'ı-A'zam Razıyallahu Anh İlk Varak

Muhammed Sâdık Şihâbî, beyit, rubai, ayet, hadis ve yararlandığı Farsça ve Arapça birçok kaynağa yer vermiştir. Arapça ve Farsça ifadelerden ayet, hadis, beyit ve rubailerin Türkçe tercümeleri hemen metinlerin ardından yer almaktadır. *Menâkıb-ı Gavsıyye*'nin alt başlıkları ve bazı dua cümleleri kırmızı kalemle yazılmıştır. *Menâkıb-ı Gavsıyye* sade ve anlaşılır bir Çağatayca ile çevrilmiştir. Muhammed Sâdık Şihâbî, eserler ve bazı kişilerden sözlü nakiller yapmıştır. Nakil yaptığı eser ve kişilerin isimlerini zikretmiş ve *Menâkıb-ı Gavsıyye*'de verilen menkıbelerin kaynaklarını vermiştir. Muhammed Sâdık Şihâbî, en çok Nûreddin Ali b. Yûsuf eş-Şattanûfî, *Behcetü'l Esrâr* ve Ebû Muhammed Afifüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Alî b. Süleymân el-Yâfiî el-Yemenî, *Hulâşatü'l-mefâhîr fî menâkıbî's-Şeyh 'Abdilâkâdir* isimli eserinden² yararlandığını belirtmektedir.

1. Menâkıb-ı Gavsıyye'deki Menkıbelerin Sınıflandırılması

Menâkıb-ı Gavsıyye'de Abdülkâdir Geylânî'yi Hz. Peygamberin evladı ve varisi olarak nitelendirmekte ve Hz. Peygamberin büyüklüğünün ümmetine, evliyalarına ve bu silsile ile Abdülkâdir Geylânî'de de devam ettiği vurgulanmaktadır.

Muhammed Sâdık Şihâbî peygamberlerin en faziletlisinin Hz. Muhammed Mustafa, evliyanın en faziletlisinin ise Abdülkâdir Geylânî olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Bu nedenle menkıbelerin aktarılmasından önce Abdülkâdir Geylânî'nin "dede"sine benzeyen özelliklere sahip olduğu zikredilmektedir.

Menâkıbnamede bulunan doksan bir menkıbeyi beş önemli başlık altında tasnif etmek mümkündür.

1.1. Velayet ve Nübüvvet Makamında Abdülkâdir Geylânî

Abdülkâdir Geylânî velayet makamında oturmakla birlikte nübüvvet postunda da oturmaktadır.

İlk menkıbede Hz. Peygamber Miraç'ta Abdülkâdir Geylani ile karşılaşır. Tanımadığı bu zatın kim olduğunu sorar ve Hz. Peygambere o kişinin kendisinin evladı olduğu ve eğer nübüvvet onunla son bulmasaydı bu zatın peygamber olacak kişi olduğu bildirilir. Bu cevap üzerine Hz. Peygamber Abdülkâdir Geylani'yi bağrına basarak veziri ilan eder ve ona "kendisinin kademinin onun boynunda olduğu gibi onunkinin de bütün evliyaların boynunda olduğunu" müjdeler.

Beşinci menkıbede Geylânî'nin nebiler seviyesinde olduğuna dair anlatıya göre Allah bütün ruhları yarattıktan sonra hepsini üç safta toplar. İlk safa enbiya ruhları, ikinci safa evliya ruhları ve üçüncü safa da diğer ruhlar dizilir. Abdülkâdir Geylânî bu toplanma esnasında ikinci safta bulunması gerekliliğine rağmen sürekli olarak birinci grupta saf tutar. İki defa uyarılmasına rağmen ikinci safa dönmez birinci safta kalmaya devam eder. Durumun çözülememesi üzerine olay mecburen Hz. Peygamber'e aktarılır. Hz. Peygamber Abdülkâdir Geylânî'yi kolundan tutarak ikinci safa yerleştirir ancak ona bu durumun geçici olduğunu mahşerde birinci safta yer alacağını müjdeler.

Otuz dördüncü menkıbedeki anlatıya göre Abdülkâdir Geylânî'ye nübüvvet teklif edilir. Bu teklife şaşırarak Abdülkâdir Geylânî bunun nasıl olacağını nübüvvet kapısının kapandığını söyler ama Allah'ın pek çok âlemi olduğunu ve isterse bunlardan birine peygamber olabileceği kendisine söylenir. Abdülkâdir Geylânî Hz. Peygamberin ümmeti olmayı tercih edeceğini söyleyerek bu teklifi reddeder.

On üçüncü menkıbeye göre Abdülkâdir Geylânî, pazarda hangisinin peygamberinin daha üstün olduğunu tartışan bir Müslüman ve Hristiyan ile karşılaşır. Hristiyan'a "neden kendi peygamberinin daha üstün olduğunu düşündüğünü" sorar. Hristiyan Geylânî'ye kendi peygamberinin "kum bi-iznillah"³ diyerek ölüyü dirilttiğini anlatır. Bunun üzerine Abdülkâdir Geylânî sadece "kum bi-izn" diyerek bir ölü diriltir.

Seksen üçüncü menkıbeye göre Abdülkâdir Geylânî Hz. İsa gibi ölüleri diriltbildiği gibi Hz. Süleyman gibi de başka âlemlerden varlıklara hükmedebilmektedir.

Yirmi beşinci menkıbeye göre bir dervişin yolu bir gün bilinmedik bir kavmin mekânına düşer. Derviş, bu kişilerin hiçbir dine mensup olmadıkları ve sadece her çarşamba günü mevlit yemeğine

2 İmam Yafii'nin hangi eseri olduğu belirtilmemektedir.

3 Hz. İsa'nın bu şekilde ölü dirilttiği İslamiyet inancına göre de Al-i İmran suresinin 49. Ayetiyle sabittir.

benzer yemekli toplantılar düzenlediklerini görür. Derviş, biraz meşakkatle bu tazim gösterdikleri kişinin Abdülkâdir Geylânî ve Çarşamba gününün de onun ölüm günü olduğunu öğrenir. Derviş bu topluluğun Müslüman olmamasına üzüldü ve onlara Abdülkâdir Geylânî aracılığıyla Hz. Peygamber ile İslamiyet'i anlatarak onların Müslüman olmalarına vesile olur.

Kırk üçüncü ve seksen dördüncü menkıbelerde sorgu melekleri tarafından sorguya çekilen kişiler hiçbir soruyu bilememelerine rağmen sadece Abdülkâdir Geylânî'nin ismini zikrederek kurtuluşa ererler. Üstelik kırk üçüncü menkıbede kabirdeki kişi fasıktır.

1.2. Veliliği Doğumundan Önce Bildirilen Abdülkâdir Geylânî

Bu başlık altında Geylânî'nin pek çok kerametinin doğumundan önce başladığı anlatılmaktadır.

İkinci menkıbeye göre Abdülkâdir Geylânî'nin kerametleri onun doğumundan evvel başlamış ve doğumunda devam etmiştir. Onun gösterdiği ilk kerametler kendisinin Hz. Peygamber ve diğer evliyalar tarafından rüya aracılığıyla babasına müjdelenmesidir. Ayrıca o tıpkı Hz. Peygamberde bulunan nübüvvet mührü gibi bir iz ile dünyaya gelmiş ve olağanüstü haller onun doğumuyla birlikte gerçekleşmeye başlamıştır.

On beşinci menkıbede yirmi tane kız çocuğuna sahip olan kadının bütün çocukları Abdülkâdir Geylânî'nin himmetiyle erkek olmuştur.

Yirmi ikinci menkıbede de Abdülkâdir Geylânî'nin himmeti ile doğan çocuğun önce kız olması daha sonra erkeğe dönüşmesi yer almaktadır.

Yedinci menkıbeye göre Abdülkâdir Geylânî bir gün rahatsızlanır. Müritleri doktor çağırmak ister ancak kabul etmez. Yine de müritlerinden birisi gizlice idrarını Yahudi bir doktora götürür. Doktorun Yahudi olduğu hususiyetle belirtilmiştir. Doktor idrarı görür görmez şaşırarak hastalığın sebebinin aşk-ı ilahî olduğunu söyleyerek Müslüman olur. Doktorun Müslüman olduğunu duyan Yahudi cemaati bu işe akıl sır erdiremediklerinden sorularına yanıt aramak için derhal doktorun yanına giderler ve onlar da şişeyi görür görmez Müslüman olurlar. Doktor idrardan içmeye karar verir, içer içmez de gayb âlemini keşfeder cemaat ise bu insan idrarı olamaz diyerek şeyhi görmek için huzuruna gider. En sonunda da şeyhin nazarı ile hepsi velayet mertebesine erişmiştir.

Yirmi sekizinci menkıbeye göre müridi bugün kendisinden bir harikuladeliği görmediğini söyleyince Abdülkâdir Geylânî huzuruna topladığı 140 fasiği tek nazarıyla ehlullah makamına erdirmişti.

Otuz dokuzuncu menkıbede merdud olan bir kimse üç yüz altmış evliyanın huzuruna çıkarak onlardan yardım ister ancak hiçbirinin duası kabul olunmaz. Hayli sıkıntı içerisinde olan bu kişi en sonunda Abdülkâdir Geylânî'nin huzuruna gelerek ondan yardım ister ve onun duası biraz güçlükle de olsa Allah'ın mahbubu olduğu için kabul edilir.

Altmış dördüncü menkıbede velayetten düşen bir kimse Abdülkâdir Geylânî'nin dergâhının toprağını yüzüne sürerek makamına geri iade edilir.

Yetmiş yedinci menkıbede bir sema esnasında Abdülkâdir Geylânî'ye teslim edilmek üzere emanet alınan paraya basan Nizamettin Narnauli makamından düşer ancak daha sonra Gavs-ı A'zam'ın dilemesi ile Allah tarafından eski makamına geri iade edilir.

Altmış altıncı menkıbede ise taundan kırılan şehir halkının Abdülkâdir Geylânî'nin dergâhının bahçesinde pişen sebzelerden yiyerek şifa bulmaları anlatılır.

Altmış beşinci menkıbe anlatılmaktadır ki bir gün bir âlim yolda gördüğü bir yılanı bildiği bir hadis-i şerife istinaden öldürür. Yılan öldürdükten kısa bir süre sonra bir fırtına çıkar ve âlim ortadan kaybolur. Âlim insanlar âlemini terk ederek cinler âleminde bir mahkemeye getirilmiştir. Öğrenir ki öldürdüğü şey bir yılan değil cin padişahının oğludur. Ölüm suçuna karşılık mahkemeden kisas kararı çıkar ancak tam kisas uygulanacakken âlim istemsiz bir şekilde Abdülkâdir Geylânî'nin ismini zikrederek canını kurtarır. Abdülkâdir Geylânî'nin ismini duyan cin padişahı adamı affederek oğlunun cenaze namazını âlime kıldırır daha sonra ona hilat giydirek yeryüzüne geri yollar.

On altıncı menkıbeye göre şeyhin müritlerinden birisi vefat eder bunun üzerine evlatları kaybettikleri kişinin geri gelmesi için şeyhten yardım isterler. Bu durum üzerine Abdülkâdir Geylânî

gayb âleminde Azrail'i bularak ondan müridinin ruhunu geri ister. Olumlu bir cevap alamayınca Azrail'in ruhları topladığı sepetin kapağını açarak bütün ölmüş ruhları serbest bırakır. Azrail bu durumu Allah'a şikâyet ettiğinde olumlu bir geri dönüş alamaz. Ona Abdülkâdir Geylânî'nin Allah'ın mahbubu olduğunu ve müridinin ruhunu geri vermiş olsa böyle bir durumla karşılaşmayacağı anlatılır.

On ikinci menkıbeye göre Abdülkâdir Geylânî'nin ismini abdestsiz zikreden kimse başı gövdesinden ayrılmak suretiyle helak olmaktadır. Daha sonra Hz. Peygamberin ricası ile bu işten vazgeçilir ve Abdülkâdir Geylânî bu kişileri affeder.

Yirmi beşinci menkıbede derviş tazim gösterilen kişinin ismini öğrenmeye çalışırken bir takım zorluklarla karşılaşır. Zira ismini sorduğu kişiler edepsizlik yapmamak adına hiç kimse tazim ettikleri zatın ismini abdestsiz söylemeye yanaşmamaktadır. Derviş daha sonra ancak o kavmin büyüklerinden Abdülkâdir Geylânî'nin ismini öğrenmeyi başaramıştır.

Seksen dokuzuncu menkıbede günlerin ayların ve yılların yeni yıl öncesinde ve cuma günlerinde tek tek Abdülkâdir Geylânî'ye haber verdiği anlatılmaktadır. Bu haberde o yıl veyahut o hafta içerisinde olacak olaylar Abdülkâdir Geylânî'ye bildirilmektedir.

Doksanıncı menkıbede Abdülkâdir Geylânî tıpkı doğumunda olduğu gibi ölümünde de keramet göstermektedir. Azrail tarafından bildiren ve başlığında dostundan mahbubuna yazan bir mektup kendisine ulaştırılır. Ancak öleceği Abdülkâdir Geylânî'ye zaten yedi gün önceden bildirilmiştir. Şeyh bu sürede bütün müritlerinin kurtuluşu için bolca dua etmiş ve kıyamete kadar olan bütün müritlere şefaahat edebilmek için secdeye kapanmıştır. En sonunda kendisine Fecr Suresinin 28. Ayeti⁴ ile seslenilmiş ve ancak bunun ardından Abdülkâdir Geylânî ruhunu teslim etmiştir.

1.3. Abdülkâdir Geylânî'nin Kişilik Özellikleri ve Makamlarını Bildiren-Menkıbeler

Üçüncü başlık altında toplanan menkıbelerde Abdülkâdir Geylânî'nin günlük hayattaki tutum ve davranışlarından örnekler verilmiştir.

Üçüncü menkıbede onun günlük davranışlarından örnekler verilerek (elbisesinin hoş kokması, yarım ser pirinçle iftar yapması, kibleye doğru oturup saygı göstermesi, her daim zikir halinde olması gibi) şeyhin günlük yaşamında da örnek olduğu anlatılmaktadır.

Dördüncü menkıbede kendisine âşıklık ve maşukluk makamının verilmesi anlatılmaktadır. Abdülkâdir Geylânî henüz Geylan'da bir gençken hatiften bir ses duyar ve ses ona âşıklık ya da maşukluk makamından hangisini istediğini sorar. Abdülkâdir Geylânî bu durumu annesiyle istişare eder ve annesi ona maşukluk makamını seçmesini tavsiye eder. Ancak Abdülkâdir Geylânî buna razı olmayarak tek istediğinin Allah'ın rızası olduğunu ifade eder. Bu olayın ardından hatiften tekrar bir ses işitilir ve bu davranışından ötürü her iki makamın da ona verildiği ve Allah'ın hem aşığı hem de maşuğu olduğu kendisine iletilir.

Otuzuncu menkıbede Abdülkâdir Geylânî'ye ihsan edilen ötelerin ötesi anlamına gelen verâü'l-verâ olarak adlandırılan bu makam, makamların en özeli ve en üstünüdür. Söz konusu makam Hz. Muhammed ümmetinden daha önce sadece iki kişiye (Behlül Dâna ve Cüneyd Bağdadi) verilmiştir, Abdülkâdir Geylânî ise bunların sonuncusudur. Abdülkâdir Geylânî'den sonra bir daha verâü'l-verâ makamına sahip kimse gelmeyecek bu makam onda kıyamete kadar sabit kalacaktır.

Yetmiş üçüncü menkıbeye göre kadr-i mutlak ona bahşedilmiştir ve Kâdirîyye makamı da kıyamete kadar onda kalacaktır.

Yetmiş beşinci menkıbede anlatılana göre başta ameli olarak Şafii mezhebine mensup olan Abdülkâdir Geylânî, Hz. Peygamber'in ricası ile Hanbeli mezhebine girmiş ve yok olmaya yüz tutmuş olan bu mezhep tekrar canlanmış, mezhebe intisap edenlerin sayısı artmıştır.

Yetmiş altıncı menkıbede ise Abdülkâdir Geylânî'nin neden Hanefi mezhebini seçmediğinin nedeni aktarılmaktadır. Menkıbede İmam 'Azam Ebu Hanife ile konuşan Abdülkâdir Geylânî, neden Hanbeli mezhebini seçtiğini iki şekilde açıklamaktadır; birinci sebep önceki menkıbede belirtildiği üzere Hanbeli mezhebinin takipçisinin çok az olmasıdır ve ikinci sebep ise Hanbelilerin miskin (mala

4 "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!"

tamah etmeyen malı olmayan) olmasıdır. Bu iki menkıbe ile Abdülkâdir Geylânî'nin neden Hanbeli olduğu hususuna başarılı bir açıklama getirilmektedir.

Kırk birinci menkıbede Abdülkâdir Geylânî'nin sıklıkla köle azat ettiğinden bahsedilmektedir.

Kırk dördüncü menkıbede Abdülkâdir Geylânî'nin elbiselerini yeni olsalar dahi sürekli fakir ve muhtaç kişilere bağışladığı anlatılmaktadır.

1.4. Abdülkâdir Geylânî'nin Veliliğinin Evliya Tarafından Kabul Edildiğini Bildiren Menkıbeler

Dördüncü başlık altında toparlanan menkıbelerde, Abdülkâdir Geylânî'nin diğer veliler tarafından otoritesinin kabul edildiğini gösteren örnekler yer almaktadır.

Seksen ikinci menkıbeye göre on dört şeyhe Abdülkâdir Geylânî'nin geleceği, isminin Abdülkâdir ve Hz. Peygamber'in soyundan olduğu bildirilmektedir. *"Ol hazretnin kademi, hâzihî 'ala rakabetin külli veliyyullahi"* (bunun ayağı bütün evliyaların boynu üzerindedir) desturunda olduğu Allah tarafından bildirilir. Bunun üzerine on dört şeyh daha dünyaya gelmeden Abdülkâdir Geylânî'ye boyunlarını sunarlar.

Otuz ikinci menkıbede Şah-ı Nakşibend'in Abdülkâdir Geylânî tarafından müjdelendiği ve onun Abdülkâdir Geylânî'ye büyük tazim gösterdiği anlatılmaktadır. Kendisine Abdülkâdir Geylânî'nin kademinin sadece dönemindeki evliyaların boynunda mı yoksa bütün evliyaların mı boynunda olduğu sorulduğunda "onun kademi benim gözümün nurudur gözüm üzeredir" cevabı vererek Abdülkâdir Geylânî'nin büyüklüğünü tasdiklemiştir.

Otuz altıncı menkıbede Abdülkâdir Geylânî'den üç asır önce yaşamış ve verâü'l-verâ makamına erişmiş kişilerden olan Cüneyt Bağdadî anlatılmaktadır. Cüneyd Bağdadî yukarıda zikredilen sözün doğruluğunu tasdik edip bu söze uymayıp boyun sunmayan evliyanın velayetten düşeceğini de belirtir. Başka menkıbelerde de Beyazıd-i Bistami, Ahmed Faruk Serhendî ve Hızır aleyhisselam gibi tanınmış birçok veli onun büyüklüğünü tasdik etmiştir.

Elli altıncı menkıbeye göre boyun sunma emrine riayet etmeyen Şeyh-i San'ân⁵ isimli bir zata Abdülkâdir Geylânî 'domuz bakan kişi kademimim altında olamaz' diyerek bir nevi beddua eder. Bu zat bir gün iki müridi ile Mekke'ye gitmek üzere yola koyulur. Müritlerinden birisi yine tasavvufun önde gelen isimlerinden *Mantiku't-Tayr* eserinin sahibi Feridüddin Attar'dır. Bu zat yolda iken bir Hristiyan kızı görerek ona âşık olur. Kız da onun aklını başından alır, şeyh onunla evlenmek ister ancak şeyhe damatlık için iki şey şart koşulur. Âdetlerine göre damat bir domuz yakalayıp getirip pişirmeli daha sonra bir elinde domuz eti ve şarap diğer eliyle de gelini taşımalıdır. Şeyh, İslam'ın pek çok emrine aykırı olan bu istekleri reddedemez ve yapar. Bu durumu gören müridi Feridüddin, şeyhi için çıkar bir yol aramaya koyulur, Gavstan istimdat istemek aklına gelir ve talebi kabul olur. Şeyh elindeki şarapları düşürüp pişman olarak kendini Bağdat'a atar. Gavsın merkadına gelerek af diler ve Gavs da onun affedilmesini bildirir. Ancak bu isteği başlarda Gavsı saygısızlık yaptığı gerekçesiyle geri çevrilir. Daha sonra Gavsın ısrarları sonrasında Şeyh-i San'ân affedilir.

Dördüncü menkıbeye göre her veli velayet makamına ulaşmazdan evvel mutlaka Abdülkâdir Geylânî'den icazet almak zorundadır. Ancak bu icazet alındıktan sonra velayet makamına erişmeleri mümkün olmaktadır.

1.5. Abdülkâdir Geylânî'de Dokuz İmamın Faziletlerinin Toplandığını Bildiren Menkıbeler

Beşinci başlık sayısı az olmakla birlikte içerdiği mesajlar bakımından belki de eserde yer alan en önemli menkıbeleri içermektedir. Bütün eser boyunca Hz. Peygamber'in ehlibeytine ve on iki imama saygıda hiçbir kusur gösterilmemiş ancak onların etrafından şekillendirilen aşırı inanışlar katı suretle reddedilmiştir.

Altmış üçüncü menkıbede Rafizi bir adamın Abdülkâdir Geylânî tarafından hidayete erdirilmesi anlatılmaktadır. Abdülkâdir Geylânî'nin Ehlisünnet inancını güçlendirdiği ve onun dokuz imamın bütün makamlarını kendisinde cemettiği anlatılmaktadır.

⁵ Şeyh San'ân, Feridüddin Attar'ın *Mantiku't-Tayr* isimli eserinde anlattığı hikâyelerden bir tanesidir (Purnâmdârîyân & Ceylan, 2023, ss. 38-62).

Altmış ikinci menkıbede Bağdat halifelerinden Mutezile'ye mensup bir halifenin Abdülkâdir Geylânî tarafından değer görmediği aktarılmaktadır.

Onuncu menkıbede Hz. Hasan'a kardeşi Hz. Hüseyin'in soyundan dokuz imam gelecekken onun soyundan tek imam geleceği ve mertebe-i velayet ile makam-ı imamiyetin sadece onda toplanacağı müjdelendir.

Yirmi dokuzuncu menkıbeye göre bir gün Hz. Peygamber Hz. Fatıma'nın evine gider. Torunları ile ilgilenmeye başlar ama Hz. Hasan'a biraz daha fazla ilgi gösterir. Hz. Fatıma bunun nedenini merak ederek mübarek babasından sorar. Hz. Peygamber kızına Hz. Hüseyin'den dokuz imamın meydana geleceğini ve bunların makamlarının çok âli olacağını söyler. Ancak Hz. Hasan'dan sadece tek imam geleceğini bu imamın isminin Abdülkâdir olacağını, dokuz imamdan sonra geleceğini ve her vefat eden imamın makamlarının ona aktarılacağını en sonunda ise tamamının makamının onda toplanacağını müjdeler. Yine menkıbeye göre Hz. Peygamber aynı müjdeyi bizzat Hz. Hasan'ın kendisine de verir.

Yirmi dokuzuncu menkıbede dördüncü imam Zeynelâbidin'in hilafet hırkasını doğunca Abdülkâdir Geylânî'ye teslim etmesi için Hızır'a emanet ettiği aktarılmaktadır.

Kırkıncı menkıbede on birinci imam olan Hasan Askeri'nin seccadesini Abdülkâdir Geylânî'ye miras bıraktığı anlatılmaktadır.

Otuz beşinci menkıbeye göre Hz. Peygamber bir gün kayluleye yattığı esnada bir rüya görür. Rüyasında kızı Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin yanında on tane meşale yanmaktadır. Bu meşalelerden dokuz tanesi bir tarafta toplanmışken geriye kalan tek bir tanesi diğer tarafta yalnız başına durmaktadır. Daha sonra bir araya toplanmış olan dokuz meşalenin ateşinin tamamının tek başına duran meşaleye aktarıldığı görülür ardından bu meşalenin Abdülkâdir Geylânî olduğu Hz. Peygamber'e müjdelendir.

Sonuç

Bu çalışmada, Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin *Menâkıb-ı Gavsıyye* isimli eseri, yazarı ve menkıbeleri konu edilerek değerlendirilmiştir. Muhammed Sâdık Şihâbî'nin eseri, Dibâce-i Menâkıb-ı Kitab-ı Hazret-i Gavsî'l-A'zam ve Menâkıb-ı Hazret-i Gavsû'l-A'zam Razıyallahu Anh olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Giriş mahiyetindeki Dibâce ardından ana metin gelmekte ve ana metinde yer alan doksana bir menkıbe yer almaktadır. Bu doksana bir menkıbenin başlıkları kırmızı kalemle yazılmıştır. Eser, Farsça yazılmış ve Mir Yusuf İbni Molla Rahim veya Molla Rahman Kulı Ahuninin oğlu Molla Yusuf tarafından Çağatayca'ya çevrilmiştir. Eser, Hicri 14 Rebi'ü'l-evvel 1265 Çarşamba günü (7 Şubat 1849) tarihinde tamamlanmıştır.

Türkistan'da Abdülkâdir Geylânî ve Kâdirî tarikatının etki ve yaygınlığı hakkında çok fazla eser bulunmaktadır. Bu eserler arasında ilk sırada Abdülkâdir Geylânî'nin menkıbelerini konu alan eserler yer almaktadır. Abdülkâdir Geylânî konulu Menâkıbname, Türkçe olarak hazırlanmış veya Arapça, Farsça olanlar bir süre sonra Türkçeye çevrilerek yaygınlaştırılmıştır. Çünkü Abdülkâdir Geylânî menkıbelerini bir araya getiren eserlerin tamamı Arapça ve Farsça'dır. Farsça ve Arapça yazılan bu eserler, Türkistan'da daha fazla kişinin faydalanması için Çağatayca'ya çevrilmiştir. Bundan dolayı da özellikle Kâdirî tarikatı mensubu âlim ve ârifler Arapça ve Farsça menkıbeleri, farklı eserlerden toparlayarak bir bakıma yeni bir eser meydana getirmişlerdir.

Bu çalışmada eseri değerlendirilen Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî, Türkistan'da Hocalar döneminde XVIII-XIX. yüzyılda yaşamıştır. Hocalar dönemi XVII-XVIII yüzyıllarda, siyasi ve askeri faaliyetlerin yoğun olup Türkistan'da birliğin kaybolduğu döneme rastlamaktadır. Bir bakıma Ak Tağlık ve Kara Tağlık adıyla iki topluluğun çatışmasının kuşattığı ortamda yaşamış ve Türkistan'da fazla etkisi olmayan farklı bir sufünün menâkıbını kaleme almıştır. Bu kargaşa içerisinde Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî, *Menâkb-ı Gavsıyye* isimli bu eseri telif etmiştir. Eser, Kâdirî tarikatının Türkistan'da tanınması ve yayılmasının tarihi, etkisi ve kabulüne yönelik ipucu vermektedir. Doğrusu Türkistan'da Kâdirî tarikatının yaygınlığı hakkında çok fazla eser ve çalışma bulunmamaktadır. Oysa Türkistan'da başta Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî'nin eseri olmak üzere birden fazla Abdülkâdir Geylânî'nin menâkıbını konu alan eser bulunmaktadır. Bundan dolayı da bu çalışma, Türkistan'da yazılan ve farklı

koleksiyonlarda saklanan *Menâkıb-ı Gavsiyye* isimli eseri değerlendirek bu konudaki eksikliği gidermeyi ve alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Menkıbeler, Abdülkâdir Geylânî'nin büyüklüğünü ve mertebelerini aktarmaktadır. Doksan bir menkıbenin farklı ravi ve kaynaklardan bir araya geldiği düşünöldüğünde Muhammed Sâdik Şihâbî Sa'dî Kâdirî, büyük saygı duyduğu ve himmetini talep ettiği Abdülkâdir Geylânî'ye tazim göstermektedir.

Menâkıpnamede bulunan doksan bir menkıbeyi beş önemli başlık altında tasnif etmek mümkündür. Sınıflandırma yapılırken menkıbelerin yoğunlaştığı husus ve konular kıstas alınmıştır. Bu beş altında menkıbeler kısaca ele alınmıştır. Belirlenen beş başlık şu şekilde ifade edilebilir: Abdülkâdir Geylânî'nin peygamber salahiyetinde olduğunu ve sorunları çözmede tek başına etkili olduğunu işleyen menkıbeler; Abdülkâdir Geylânî'nin çeşitli kerametlerini işleyen menkıbeler; Abdülkâdir Geylânî'nin dokuz imamın bütün faziletlerini kendinde topladığını anlatan menkıbeler; Abdülkâdir Geylânî'nin kişilik özelliklerini anlatan veya sıfatları ile makamlarını öven-yücelten menkıbeler; Abdülkâdir Geylânî'nin büyüklüğünün diğer evliyalar tarafından kabul ve tasdik edildiği menkıbelerden oluşmaktadır.

Kaynaklar / References

- Ateş, S. (2002). "Kutub". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cild 26, ss. 498-499.
- Azamat, N. (2001). "Kâdirîyye", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 24, ss. 131-136.
- Çakır, A. (2015). "Kâdirîlik", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, İSAM Yayınları, ss. 159-220.
- Çırak, M. R. (2022). Çağatayca Menâkıb-ı Gavsiyye Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi. (Tez No: 778444) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ebû Muhammed Afifüddîn Abdullâh b. Es'ad b. Alî b. Süleymân el-Yâfiî el-Yemenî. *Hulâşatü'l-mefâhîr fî menâkıbî'ş-Şeyh 'Abdilkâdir*.
- Gürer, D. (2016). *Abdülkâdir Geylânî*, İnsan Yayınları.
- Kara, M. (2001). "Tasavvuf Kültürünün Türkistan Macerasına Genel Bakış", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 1-15.
- Kumru, C. (2016). Muhammed Sâdık Kaşgârî'nin Tezkire-i Hâcegân adlı eserinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. (Tez No: 446308) [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kumru, Ç. (2017). "Tezkire-i Hâcegan'a Göre Doğu Türkistan'da Hocalar Dönemi", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 14, 1247-1267.
- Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*.
- Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Farsça, No: 24.
- Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*. National Library of India, Kolkata, No: 11746.
- Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*. Staatsbibliothek zu Berlin Ms. or. oct. 1577.
- Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi No: 4648.
- Muhammed Sâdık Şihâbî Sa'dî Kâdirî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*. The Prince Ghazi Trust For Qur'ânic Thought, No: 4930.
- Muhammed Sıddîk Hotenî Rüşdî. *Menâkıb-ı Gavsiyye*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi, No: 37.
- Nüreddin Ali b. Yûsuf eş-Şattanûfî. *Behcetü'l-esrâr ve ma'denü'l-envâr*.
- Purnâmdâryân, T., & Ceylan, E. (2023). "Şeyh San'ân'ın Başka Bir Yorumu: İtibarın Zorlu Geçidini Aşma". *Doğu Araştırmaları*, Sayı 28, 208-233.
- Şahin, H. (2004). "Menâkıbnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, ss. 112-114.
- Tâceddin bin Rahmetullah Hârezmî. *Menâkıb-ı Gavsiyye Müntehâb*. Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi, No: 8621.
- Togan, Z. V. (1981). *Tarihte Usul*, Enderun Yayınları.
- Tosun, N. (2023). *Türkistan Dervişlerinden Yadigâr*, Erkam Yayınları.
- Türkzade Hafız Mehmet Ziyaeddin. (1312/1894). *Tenşitü'l-hatir nebzetü min menâkıbî Gavsi Abdülkadir kuddise sirrehü't-tahir*.
- Uludağ, S. (1998). "Abdülkâdir-i Geylânî", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt.1, ss. 234-239.
- Velî Mülûkşâh Sıddîkî Kâdirî. *Risâletü'l-Gavsiyye Tercüme-i Türkî ve Şerh Menâkıb-ı Gavsiyye*.
- Zarcone, T. (2000). "La Qâdiriyya en Asie Centrale et au Turkestan Oriental", *Journal of the History of Sufism, (the Qâdiriyya Order)*. ed. Thierry Zarcone & Ekrem Işın & Arthur Buehler, 1-2, Simurg Yayınları, pp. 295-307.